

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Identifying and prioritizing the factors of favorable corporate governance in Iran insurance company

Sh. Salami*, M.R. Bagherzadeh, A. Mehrara, M. Matani

Department of Public Administration, Islamic Azad University, Ghaem Shahr Branch, Mazandaran, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 19 August 2020

Revised: 15 September 2020

Accepted: 15 November 2020

Keywords

Corporate Governance; Good Governance; Iran Insurance Company; Theme Analysis; TOPSIS.

ABSTRACT

Objective: This research was conducted with the aim of identifying the factors of optimal corporate governance in the Iranian insurance company and prioritizing them using the TOPSIS fuzzy method.

Methodology: The present research was descriptive-survey based on the mixed method in terms of practical purpose and in terms of data collection. In identifying the factors, the theme analysis method was used and in prioritizing the components, the fuzzy TOPSIS method was used. The community of experts in the qualitative phase included 15 Iranian insurance managers and the statistical sample included 152 people in the quantitative phase. Semi-structured interviews and questionnaires were also used as data collection tools.

Findings: The research model was obtained in the form of 5 optional codes, 12 core codes and 74 sub-themes using the Delphi method from the consensus of experts. In surveying the research model, the components were ranked based on value weights. The results showed that the component of separation of the role of the chairman of the board of directors and the CEO had the highest value weight and the component of the selected employee representative had the lowest value weight among 74 indicators.

Conclusion: Corporate governance is an optimal tool to protect the rights of shareholders and beneficiaries in the insurance industry.

*Corresponding Author:

Email: sh.salami56@yahoo.com

DOI: 10.22056/ijir.2020.04.06

شناسایی و اولویت بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران

شمس‌اله سلامی*، محمدرضا باقرزاده، اسداله مهرآرا، مهرداد متانی

گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر، مازندران، ایران

چکیده:

هدف: این تحقیق با هدف شناسایی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران و اولویت‌بندی آن‌ها با استفاده از روش تاپسیس فازی انجام شده است. روش‌شناسی: تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، توصیفی-پیمایشی مبتنی بر روش آمیخته بوده است. در شناسایی عوامل از روش تحلیل مضمون و در اولویت‌بندی مولفه‌ها از روش تاپسیس فازی استفاده شده است. جامعه خبرگان در فاز کیفی شامل 15 نفر از مدیران بیمه ایران و نمونه آماری در فاز کمی شامل 152 نفر بود. از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه نیز به‌عنوان ابزار گردآوری داده‌ها استفاده شده است. یافته‌ها: مدل تحقیق در قالب 5 کد انتخابی، 12 کد محوری و 74 مضمون فرعی با استفاده از روش دلفی از اجماع نظر خبرگان به‌دست آمد. در پیمایش مدل تحقیق، مولفه‌ها بر مبنای وزن‌های ارزشی رتبه‌بندی شدند. نتایج نشان داد مولفه تفکیک نقش رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل بیشترین وزن ارزشی و مولفه نماینده منتخب کارکنان کمترین وزن ارزشی را در بین 74 شاخص دارا بوده‌اند. نتیجه‌گیری: حاکمیت شرکتی ابزاری بهینه برای حمایت از حقوق سهامداران و ذینفعان در صنعت بیمه است.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: 29 مرداد 1399
تاریخ داور: 25 شهریور 1399
تاریخ پذیرش: 25 آبان 1399

کلمات کلیدی

حکمرانی خوب
حاکمیت شرکتی
تاپسیس فازی
تحلیل مضمون
شرکت بیمه ایران

*نویسنده مسئول:

ایمیل: sh.salami56@yahoo.com

DOI: 10.22056/ijir.2020.04.06

صاحب‌نظران، سه مکتب فکری عمده شامل حکمرانی خوب^۱، حکمرانی دولتی^۲ و حکمرانی شرکتی^۳ که هر یک به سطح ویژه‌ای از حکمرانی اشاره دارند را در ادبیات حکمرانی از یکدیگر متمایز نموده‌اند (ازبورن^۴، 2006). به این ترتیب که مدل حکمرانی خوب در سطح بین‌المللی و مدل حکمرانی دولتی در سطح دولت‌ها جایگزین مدیریت دولتی شده و مدل حکمرانی شرکتی نیز در سطح شرکت‌ها مطرح است. در این بین، بانک جهانی برای حکمرانی خوب شش ویژگی شامل حق اظهارنظر و پاسخگویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولتی، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد برمی‌شمارد (کافمن^۵ و همکاران، 2010). حاکمیت در بخش عمومی نیز شامل تدابیری برای حصول اطمینان از دستیابی به نتایج برنامه‌ریزی شده برای ذی‌نفعان است. در خصوص حکمرانی شرکتی در شرکت‌ها به‌طور عام و شرکت‌های بیمه که قلمرو این پژوهش هستند به‌طور خاص؛ اصول عامی شامل اصل بی‌طرفی^۶، اصل شفافیت^۷، اصل پاسخگویی^۸ و اصل مدیریت ریسک^۹ وجود دارد که بر اساس اصل بی‌طرفی، شرکت باید در خصوص ذی‌نفعان شرکت به‌طور یکسان رفتار کند (بنویدی، 1390). در این بین، ایفای صحیح اصول پاسخگویی، شفافیت و رعایت حقوق سهامداران و ذی‌نفعان خصوصاً در شرکت‌های بیمه در گرو اجرای صحیح اصل مدیریت ریسک است و بیمه‌گران به‌عنوان امانت‌دار گروهی از افراد (بیمه‌گذاران)، وظیفه دارند در وهله اول شرایطی فراهم نمایند که حقوق بیمه‌گذاران رعایت شود؛ در وهله دوم منافع بیمه‌ای برای صاحبان بنگاه ایجاد نمایند (جیراپورن^{۱۰}، 2015). در ایران، با اجرای سیاست‌های کلی اصل 44 قانون اساسی مبنی بر خصوصی‌سازی، صنعت بیمه نیز از این قاعده مستثنی نماند و امروزه، شرکت بیمه ایران تنها شرکت بیمه دولتی است که در صنعت بیمه کشور فعالیت دارد. تنها مستند قانونی حاکمیت شرکتی در صنعت بیمه نیز آیین‌نامه شماره 93 شورای عالی بیمه است که به استناد بند ۵ ماده ۱۷ قانون تأسیس بیمه مرکزی ایران و بیمه‌گری در تاریخ 1396/02/10 به تصویب شورای عالی بیمه رسیده و اصول کلی و اساسی حاکمیت شرکتی شرکت‌های بیمه ایران را در برمی‌گیرد. کل صنعت بیمه و موسسات بیمه‌ای فعال در کشور نیز ملزم به رعایت آیین‌نامه مزبور می‌باشند؛ این در حالی است که شرکت بیمه ایران به‌علت مالکیت تمام دولتی و انتصابات هیأت مدیره و مدیرعامل در سایه سیاست‌های دولت، ساختاری متفاوت با سایر شرکت‌های بیمه دارد و الزامات حاکمیت شرکتی خاصی برای پاسخگویی به ذی‌نفعان و جامعه، پاسخگویی هیأت مدیره به مجمع عمومی، تقابل رابطه دولت، سازمان و جامعه و ... نیاز دارد. از سویی، صرف‌نظر از چارچوب‌های قانونی، ساختار مالکیت شرکت‌ها شامل دو بعد تمرکز مالکیت و هویت سهامداران، به وضوح زیربنای مدل حاکمیت شرکتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و تمام مسائل حاکمیت شرکتی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به ساختار مالکیت شرکت برمی‌گردد (قلی‌پور و همکاران، 1395). لذا، اگر همین تنها افتراق مالکیت شرکت بیمه ایران با سایر موسسات فعال در صنعت بیمه کشور باشد، عملکرد بهینه آیین‌نامه 93 شورای عالی بیمه، در خصوص شرکت بیمه ایران محل تأمل است.

بنابراین، شناسایی عوامل موثر بر حاکمیت شرکتی مطلوب شرکت بیمه ایران از اهمیت و ضرورت خاصی برخوردار است و تحقیق حاضر با بررسی این موضوع سعی نمود پاسخگوی این پرسش باشد که شاخص‌های حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران کدامند؟ و اولویت‌بندی آنها چگونه است؟ تا بتواند یک چهارچوب مشخصی برای حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران ارائه کند. بنابراین، در ادامه این مقاله چنین سازماندهی شده که ابتدا پیشینه مطالعات مرتبط با موضوع اعم از داخلی و خارجی مرور شده است. سپس مبانی نظری حاکمیت شرکتی و انواع مدل‌های آن معرفی گردیده است. بعد از آن درباره روش تحقیق توضیحات لازم ارائه شده و با استفاده از تحلیل داده‌های حاصل از نمونه آماری، مدل حاکمیت شرکتی مطلوب برای بیمه شرکت بیمه ایران پیشنهاد شده است.

1. Good Governance
2. State Governance
3. Corporate Governance
4. Osborn
5. Kaufman et al
6. Fairness
7. Transparency
8. Accountability
9. Risk Management
10. Jiraporn

مروری بر پیشینه پژوهش

در خصوص همه شاخص‌های حاکمیت شرکتی توافقی وجود ندارد و فقط درباره برخی از آنها اجماع نظر وجود دارد. در این بین، اثربخشی هیأت مدیره و ترکیب و تنوع آن از مهم‌ترین شاخص‌های مطرح در این زمینه است. مؤسسه کنفرانس هیأت مدیره^۱ (۲۰۰۳) معتقد است مسؤلیت نهایی حاکمیت شرکتی خوب با هیأت مدیره شرکت است. فاما و جنسن^۲ (1983) و سندا و همکاران^۳ (2010) نیز استدلال می‌کنند هیأت مدیره مؤثرترین مکانیسم کنترل داخلی برای نظارت بر رفتار مدیریت ارشد است که این نظارت می‌تواند از طریق به‌کارگیری اعضای غیرموظف در ترکیب هیأت مدیره صورت پذیرد. میزان استقلال هیأت مدیره یکی دیگر از عواملی است که بر کارایی هیأت مدیره تأثیر مثبت دارد. موث و دونالدسون^۴ (1998) معتقدند هنگامی که هیأت مدیره مستقل و از نسبت بالایی از اعضا غیرموظف تشکیل شده باشد عملکرد شرکت ارتقا خواهد یافت. حنیفه و حدیب^۵ (۲۰۰۶) با تجزیه و تحلیل ۳۴۷ شرکت پذیرفته شده در بورس کوآلالمپور^۶ شواهدی را ارائه نمود که نشان می‌داد شرکت‌هایی که در آنها نقش مدیرعامل و رئیس هیأت مدیره یکی است، به خوبی شرکت‌هایی که رهبری هیأت مدیره در آنها منفک شده، عمل نمی‌نمایند. براون و کایلور^۷ (2009) هم از این عقیده که شرکت‌ها وقتی پست‌های مدیرعامل و رئیس هیأت مدیره آنها منفک باشند، با ارزش‌تر هستند، حمایت کردند. نتایج تحقیقات دیگر نظیر دالتون و همکاران^۸ (2011) نشان می‌دهد رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل اغلب اهداف متضادی دارند که تفکیک آنها به عملکرد بهتر منجر می‌شود. براون و کایلور (2009) نشان دادند شرکت‌هایی که تعداد هیأت مدیره‌های آنها بین ۶ و ۱۵ است، بازده حقوق صاحبان سهام و حاشیه سود خالص بالاتری نسبت به هیأت مدیره‌های با اندازه‌های دیگر دارند. از دیگر موضوعات مورد بحث در تحقیقات درباره ترکیب و ساختار هیأت مدیره، تنوع مهارت از نظر تجربه و دانش اعضاء است. اریکسون و همکاران^۹ (2005) نشان دادند هیأت مدیره دارای دانش مالی و حسابداری، نظارت کاراتری بر مدیریت شرکت دارد و باعث می‌شود ارزش شرکت افزایش یابد. پورسید و همکاران (1395) نشان دادند اعضای فاقد تجربه و دانش حسابداری یا مالی، توانایی کمتری در کشف مشکلات موجود در گزارشگری مالی دارند. حجازی و مختاری‌نژاد (1396) نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که بین تخصص اعضاء هیأت مدیره و احتمال گزارشگری مالی متقلبانه رابطه معکوس وجود دارد. هو و پتچساکولونگ^{۱۰} (2010) نشان دادند استقلال هیأت مدیره و اندازه شرکت بر کارایی شرکت اثر مثبتی دارد. بلک و همکاران^{۱۱} (۲۰۰۶) با بررسی شرکت‌های کره‌ای نشان دادند شرکت‌هایی با اعضای هیأت مدیره مستقل، ارزش بازاری بالاتری دارند. کاویانی و همکاران (1397) که تأثیر حاکمیت شرکتی بر کارایی صنعت بیمه کشور را بررسی کرده‌اند به این نتیجه رسیدند که هر چه استقلال هیأت مدیره بیشتر باشد کارایی شرکت‌های بیمه بیشتر می‌شود. همچنین نتایج نشان داد اندازه، استقلال و تخصص مالی هیأت مدیره اثر مثبت و معناداری بر کارایی شرکت‌های بیمه دارد. فیلاچیو و همکاران^{۱۲} (2019) نشان دادند نظارت درونی و بیرونی تحت تأثیر ساختارهای مالکیت قرار دارند و مالکیت بیشتری اثر را بر نظام حاکمیت شرکتی دارد. تانگ و همکاران^{۱۳} (2013) نشان دادند شرکت‌هایی که مالکیت نهادی بیشتری دارند، نسبت به مدیران عامل خود حساس‌ترند و از آنان انتظار عملکرد بهتری دارند. همچنین تمرکز جغرافیایی فعالیت اثربخشی کارکرد نظارتی حاکمیت شرکتی را افزایش می‌دهد. ناصری (1395) به بررسی و طراحی چارچوب حاکمیت شرکتی بخش عمومی در ایران پرداخته و چنین نتیجه گرفت که فرایند خادمیت، ساختار و ترکیب هیأت مدیره، کنترل نظارت و مدیریت ریسک، رهبری استراتژیک و استانداردهای رفتاری، ساختار و تمرکز سرمایه، مدیریت ذی‌نفعان، شفافیت پاسخگویی و گزارش‌دهی بیرونی مولفه‌های حاکمیت شرکتی می‌باشند. پاک مرام و لطفی (1397) به بررسی ابعاد حاکمیت شرکتی با عملکرد مالی و ریسک شرکت‌های

1. Conference Board

2. Fama & Jensen

3. Senda et al

4. Muth & Donaldson

5. Hanife & Hudaib

6. KLSE

7. Brown & Caylor

8. Dalton et al

9. Erickson et al

10. Hsu & Petchsakulwong

11. Black et al

12. Filatchev et al

13. Tang et al

پذیرفته شده در بورس تهران پرداخته‌اند. نتایج نشان داد بین ترکیب هیأت مدیره و عملکرد مالی در هر دو بعد (نرخ بازده دارایی‌ها و حقوق صاحبان سهام) ارتباط مثبت و بین ترکیب هیأت مدیره و ریسک در هر دو بعد (ریسک مالی و تجاری) ارتباط منفی و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، بین اندازه هیأت مدیره و نرخ بازده دارایی‌ها نیز رابطه منفی و معنی‌داری مشاهده شد. شوزری و همکاران (1394) به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر عملکرد مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد بین حضور سهامداران نهادی، تعداد اعضای غیرموظف هیأت مدیره، اندازه هیأت مدیره، نقش دوگانه مدیرعامل و عملکرد رابطه معناداری وجود دارد. حمیدیان و همکاران (1395) وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را بررسی کرده‌اند و نتایج نشان داد اثربخشی هیأت مدیره بر عملکرد و ارزش شرکت تأثیر مستقیم دارد. همان‌گونه که مرور تحقیقات پیشین نشان می‌دهد بررسی حاکمیت شرکتی و عوامل موثر بر آن در شرکت‌های بخش خصوصی و شرکت‌های دولتی فعال در بازار سرمایه در داخل و خارج از کشور مسبوق به سابقه است. اما، بررسی علمی و نظام‌مند حاکمیت شرکتی مطلوب با هدف ارائه یک مدل بومی در تنها شرکت دولتی بیمه ایران سابقه ندارد و تحقیق حاضر با هدف پوشش شکاف تحقیقاتی مزبور به منصف ظهور رسیده است.

مبانی نظری پژوهش

حاکمیت شرکتی یکی از سیاست‌های اجرایی نظریه حکمرانی خوب است که در دو سطح بهبود عملکرد شرکت‌ها و اصلاح نظام مالی دولت مؤثر است (قلی پور و همکاران، 1395) و تاریخچه طرح آن به جدایی اداره از مالکیت بازمی‌گردد، جایی که هیأت مدیره به‌عنوان مجموعه‌ای متمایز از سهامداران، قدرت تصمیم‌گیری در سازمان را برعهده گرفت و امکان تشکیل شرکت‌های سهامی را فراهم کرد (بلک و همکاران، 2006). بنابراین، حاکمیت شرکتی به تشریح سازماندهی داخلی و ساختار قدرت شرکت، نحوه ایفای وظایف هیأت مدیره، ساختار مالکیت شرکت و روابط متقابل میان مدیریت، سهامداران و سایر ذینفعان به خصوص نیروی کار شرکت و اعتباردهندگان آن می‌پردازد و درصدد افزایش انصاف، شفافیت و پاسخگویی در شرکت است (حاشی¹، 2004). ساختار راهبری شرکتی توزیع حقوق و مسئولیت‌ها بین فعالان مختلف سازمان مثل هیأت مدیره، مدیران، سهامداران و دیگر ذینفعان را مشخص می‌کند و قواعد و رویه‌هایی را برای تصمیم‌سازی معین می‌کند.

در سال 2014 فدراسیون بین‌المللی حسابداران²، نهاد رسمی پاسخگویی و مالی عمومی³ چارچوب حاکمیت شرکتی بین‌المللی به شرح زیر برای بخش عمومی مطرح نمود:

به منظور داشتن یک عملکرد حاکمیتی خوب در بخش دولتی باید نهادها در تمامی زمان‌ها منافع عمومی را در نظر گرفته و در جهت آن اقدام نمایند.

اقدام در جهت منافع عمومی نیازمند تعهد قوی به تمامیت، ارزش‌های اخلاقی و نقش قانون و مشارکت با و جامع ذینفعان می‌باشد. تشریح نتایج با توجه به مزایای اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی پایدار و تعیین مداخلات لازم برای بهینه‌سازی دستیابی به نتایج منتخب.

توسعه ظرفیت نهاد، از جمله توانایی رهبر و افراد موجود در آن.

مدیریت ریسک و عملکرد از طریق کنترل داخلی و مدیریت مالی عمومی.

اجرای رویه‌های خوب در ارتباط با شفافیت و گزارشگری برای ارائه پاسخگویی مؤثر (سازمان توسعه همکاری‌های اقتصادی⁴، 2014).

موضوع اصلی در تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر دولتی و غیردولتی بودن شرکت‌ها تمرکز دارد. حاکمیت در بخش دولتی شامل سیاست‌ها و رویه‌های استفاده شده جهت اداره فعالیت‌های سازمان به منظور فراهم آوردن اطمینان معقول جهت دستیابی به اهداف و انجام فعالیت‌ها به‌صورت اخلاقی و به شیوه پاسخ‌گویانه تعریف می‌شود. چالش اصلی در این زمینه یافتن تعادل میان مسئولیت دولت برای انجام فعال و وظایف مرتبط با مالکیت، نظیر معرفی و انتخاب اعضای هیأت مدیره، همزمان با اجتناب دولت از دخالت‌های بی‌مورد سیاسی در اداره شرکت

1. Hashi

2. International Federation of Accountants

3. Chartered Institute of Public Finance and Accountancy

4. Organisation for Economic Co-operation and Development

است. چالش مهم دیگر فراهم کردن یک میدان بازی عادلانه در بازار و همکاران به گونه‌ای که شرکت‌های بخش خصوصی توانایی رقابت با شرکت‌های بخش عمومی را داشته باشند (قلی‌پور و همکاران، 1395). نتایج مطالعات بسیاری که درباره نوع مالکیت انجام شده، نشان‌دهنده بهبود ارزش مؤسسه‌هایی است که به تغییر در نوع مالکیت خود یا به خصوصی‌سازی (تغییر مالکیت دولتی به غیردولتی) اقدام کرده‌اند (بوبرکی و همکاران¹، 2003). بنابراین با توجه به نوع مالکیت شرکت‌های دولتی و غیردولتی به نظر می‌رسد تأثیرگذاری سازوکارهای شرکتی بر عملکرد شرکت‌های مختلف از هم متفاوت باشد. در طراحی مدل‌های حاکمیت شرکتی مولفه‌های متنوعی توسط صاحب‌نظران در نظر گرفته شده که با ساختار سرمایه، مالکیت، قوانین و بسترهای حقوقی و فرهنگی جوامع و کشورها مطابقت دارد. در ادامه، مهم‌ترین مدل‌های معتبر بین‌المللی در خصوص رتبه‌بندی، سنجش و گزارش نحوه حاکمیت شرکتی به شرح جدول زیر ارائه شده است.

جدول 1: مدل‌های معتبر حاکمیت شرکتی

ردیف	شرح	سال	ابعاد حاکمیت شرکتی
1	انجمن مدیران انگلستان ²	2016	اثربخشی هیأت مدیره/ حسابرسی و ریسک/ پاسخگویی خارجی/ بازپرداخت و پاداش روابط با سهامداران/ روابط با ذی‌نفعان
2	سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی	2014	ایجاد زیربنای لازم برای اجرای حاکمیت شرکتی مؤثر/ حمایت از حقوق سهامداران عمده و جزء/ رفتار یکسان با کلیه سهامداران/ توجه به نقش ذی‌نفعان در حاکمیت شرکتی/ شفافیت و افشای اطلاعات/ تعیین مسئولیت‌های هیئت مدیره
3	فدراسیون بین‌المللی حسابداران و نهاد رسمی پاسخگویی و مالی عمومی	2014	استانداردهای رفتاری/ ساختار سازمانی و فرایندها/ کنترل (داخلی خارجی)/ نظارت داخلی/ گزارش‌گری سالانه/ استانداردهای مناسب/ معیارهای عملکرد و حسابرس مستقل
4	سند حاکمیت شرکتی بخش دولتی و غیرانتفاعی ³	2013	نقش‌ها و مسئولیت‌ها/ ساختار هیأت مدیره/ هدف و استراتژی ریسک و پذیرش مدیریت/ اثربخشی هیأت مدیره/ تمامیت و پاسخگویی/ ایجاد سازمان فرهنگ و خلاق/ مشارکت با ذی‌نفعان
5	روش رتبه بندی پاسخگویی، موسسه استاندارد اندپورتر ⁴	2007	پاسخگویی هیأت مدیره/ افشای مالی و کنترل‌های داخلی/ حقوق سهامدار/ پاداش مدیران اجرایی/ وضعیت کنترل در مالکیت شرکت/ رفتار شرکت و موضوعات پاسخگویی اجتماعی آن
6	روش گاما، واحد خدمات حاکمیت موسسه استاندارد اندپورتر ⁵	2007	اثرات مالکیت/ حقوق سهامداران/ شفافیت حسابرسی/ اثربخشی هیأت مدیره/ فرایند استراتژیک/ نحوه عمل شرکت‌ها در خصوص پاداش
7	موسسه جهانی نظارت و مقایسه ساختارهای حاکمیت شرکتی ⁶	2005	ساختار و ترکیب هیأت مدیره/ موضوعات حسابرسی/ شرایط اساسنامه/ قوانین ایالتی و محلی/ پاداش مدیران/ عوامل کیفی مالکیت سهام مدیران/ آموزش مدیران/ عوامل کیفی/ مالکیت سهام مدیران
8	بورس اوراق بهادار فایننشال تایمز ⁷	2007	هیأت مدیره (ترکیب، کمیته انتصاب، سیاست‌های رأی‌گیری و اندازه)/ حسابرسی (کمیته حسابرسی، حق‌الزحمه‌های حسابرس و تعویض حسابرس)/ حقوق و روش‌های حفاظتی سهامداران (ساختار سرمایه)/ پاداش (پاداش مدیر، هزینه‌های جوایز، ذخایر بازنشستگی)/ مالکیت (درصد کل سهام تحت تملک مدیران و راهکارهای مالکیت مدیران اجرایی)

منبع: یافته‌های تحقیق

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها در دسته تحقیقات توصیفی- پیمایشی قرار می‌گیرد. در این تحقیق، در ابتدا به منظور آشنایی کلی با متغیرهای اصلی پژوهش ادبیات موضوعی شامل مباحث نظری، الگوها و مدل‌ها و رویکردهای حاکمیت شرکتی، پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق، اساسنامه و سند راهبردی شرکت بیمه ایران، قانون تجارت و مصوبات شورای عالی بیمه با رویکردی تطبیقی در منابع زیر مورد بررسی قرار گرفته است:

1. Boubakri
2. The Institute of Directors
3. Corporate Governance Council
4. Governance Metrics International
5. Governance, Management, Accountability Metrics and analysis
6. Institutional Shareholder Services
7. Financial Times Stock Exchange

اصول حاکمیت شرکتی سازمان همکاری و توسعه اقتصادی¹

اصول حاکمیت شرکتی در انجمن بین‌المللی ناظران بیمه² شامل دو اصل اساسی بیمه³ "حاکمیت شرکتی" و اصل اساسی بیمه⁴ "مدیریت ریسک و کنترل های داخلی"

مطالعه تطبیقی شاخص‌های حاکمیت شرکتی در موسسات بیمه‌ای جهان شامل اسناد حاکمیت شرکتی در صنعت بیمه کشورهای: هند، مالزی، استرالیا، هنگ کنگ، ایرلند (طرح پژوهشی شماره 63 پژوهشکده بیمه مورد استناد قرار گرفت).

شاخص‌های مستخرج از این فاز پژوهش دسته‌بندی شده و در نهایت 8 کد باز، مبنای سوالات مصاحبه قرار گرفت. لازم به توضیح است اساسنامه شرکت بیمه ایران و مفاد مرتبط با مولفه‌های حاکمیت شرکتی در قوانین داخلی شرکت بیمه ایران و مصوبات شورای عالی بیمه در قالب ماتریس موضوعی جهت مقایسه با نتایج این تحقیق، دسته‌بندی و تلخیص شد. با توجه به این که خبرگان پژوهش می‌بایست دارای دانش و تجربه کافی در خصوص مسائل حاکمیت شرکتی دولتی باشند، اساتید دانشگاه، اعضای هیأت مدیره و هیأت عامل در شرکت بیمه ایران، مدیران عامل و اعضای هیأت مدیره شرکت‌های بیمه خصوصی و بیمه مرکزی که سابقه فعالیت مدیریتی در شرکت بیمه ایران داشته‌اند و کارشناسان خبره وزارت امور اقتصاد و دارایی در دفاتر ارتباط با شرکت‌های دولتی به‌عنوان خبرگان این تحقیق در نظر گرفته شدند. این گروه از خبرگان با استفاده از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی قضاوتی به تعداد 15 نفر انتخاب شدند. برای افزایش قابلیت اعتماد یافته‌های پژوهش، پروتکل مصاحبه شامل شیوه شروع مصاحبه، ورود به بحث و سیر پرسش‌ها تدوین و در طول مصاحبه‌ها راهنمای پژوهشگر بود تا پراکنده‌گویی و نوسان زیاد در مصاحبه‌ها اتفاق نیفتد. با رعایت همه اصول اخلاقی پژوهش‌های کیفی و رضایت کامل مصاحبه‌شوندگان، مصاحبه‌ها ضبط، سپس به‌طور دقیق به متن برگردانده شد و کدگذاری باز به صورت پاراگراف به پاراگراف انجام گرفت. محققین برای این که بتوانند با تعداد کدهای کمتری کار کنند، پس از مرور چندباره و تعیین شباهت‌ها و تفاوت‌ها، کدهایی که محتوای مشترکی داشتند، در هم ادغام نموده و با کدی مشترک که از کدهای اولیه انتزاعی‌تر بود، نام‌گذاری گردید. در این مرحله 74 کد (مضمون فرعی) به‌دست آمده که در 12 مقوله (مضمون اصلی) قرار گرفت. این مفاهیم اولیه در مرحله بعد برای انسجام بیشتر و تحلیل و تفسیر منسجم‌تر در قالب مفاهیم انتزاعی‌تر کدگذاری شدند. نتایج این کدگذاری و شیوه تحلیل و ترکیب مفاهیم اولیه در قالب مفاهیم ثانویه در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول 2: کدگذاری اولیه مفاهیم حاصل از تحلیل مضمون

مفاهیم ثانویه	گویه	فراوانی	مفاهیم اولیه
ساختار و ترکیب هیأت مدیره	AS1	12	صلاحیت حرفه‌ای اعضای هیأت مدیره (ترکیب بهینه از تجربه، دانش، تخصص و مهارت)
	AS2	11	تفکیک نقش ریس هیأت مدیره و مدیرعامل
	AS3	7	ترکیب اعضای موظف و غیرموظف/ اجرایی و غیراجرایی
	AS4	11	استقلال هیأت مدیره در تصمیم‌گیری
	AS5	8	تنوع و تعداد اعضای هیأت مدیره
	AS6	3	عدم عضویت ذی‌حساب در ترکیب هیأت مدیره
جلسات هیأت مدیره	AJ1	7	میزان حضور هر یک از اعضا هیأت مدیره در جلسات
	AJ2	5	تعداد جلسات هیأت مدیره در سال مالی گزارش
	AJ3	9	پروتکل تشکیل جلسات و نحوه تهیه صورت جلسات هیأت مدیره
	AJ4	8	دبیرخانه و کارکنان مجزا هیأت مدیره
ارزیابی عملکرد و پاسخگویی	AP1	6	وابستگی پاداش و مزایای هیأت مدیره و مدیرعامل با ارزش شرکت
	AP2	5	مکانیزم پاسخگویی مدیرعامل به هیأت مدیره
	AP3	4	مکانیزم پاسخگویی هیأت مدیره به مجمع عمومی

1. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

2. International Association of Insurance Supervisors (IAIS)

3. ICP9

4. ICP8

مفاهیم ثانویه	فرآوانی	گویه	سناسایی و اولویت بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران مفاهیم اولیه
		AP4	6 برنامه استراتژیک و عملیاتی مدیرعامل در سال مالی
		AP5	9 تفکیک وظایف هیأت مدیره و هیأت عامل
حاکمیت داخلی		AH1	5 مأموریت چشم انداز و ارزش‌های شرکت
		AH2	8 کفایت و صلاحیت هیأت عامل
		AH3	5 دستوالعمل‌های حاکمیت شرکتی
		AH4	7 استانداردهای هدایت کسب‌وکار (مدل‌های کسب‌وکار)
		AH5	5 راهبرد تفویض اختیارات مدیرعامل
		AH6	11 فرهنگ سازمانی
مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی		ND1	8 سیاست مدون مدیریت ریسک و وجود بانک اطلاعاتی به روز از ریسک‌های بالقوه و بالفعل
		ND2	10 استقلال واحدهای نظارتی داخلی
		ND3	3 عدم عضویت مدیران اجرایی در ساختار کمیته‌های نظارتی
		ND4	6 صلاحیت حرفه‌ای آکچوراها و حسابرسان داخلی
		ND5	7 گزارشات دوره‌ای آنالیز ریسک به هیأت مدیره
		ND6	4 نقش هیأت مدیره در تخمین و ارزشیابی ذخایر فنی
		ND7	8 ترکیب بهینه اعضای کمیته‌های تخصصی ماده 10 آیین نامه 93
		ND8	6 پاسخگویی کمیته‌های نظارتی
نظارت خارجی و عملکرد نهاد ناظر		NKH1	5 مسئول تطبیق مقررات در ساختار سازمانی و گزارشات دوره‌ای به نهاد ناظر
		NKH2	8 تفکیک نقش حسابرسی و بازرسی قانونی
		NKH3	5 پاسخگویی بازرس و حسابرس خارجی به مجمع
		NKH4	7 گزارشات دوره ای حسابرس و بازرس خارجی به هیأت مدیره
		NKH5	8 پاسخگویی نهاد ناظر در خصوص عدم اجرای قوانین و مصوبات شورای عالی
		NKH6	6 حسابرس و بازرس آموزش دیده خاص صنعت
کفایت افشا		SHA1	8 افشای صورت‌های مالی
		SHA2	11 افشای میزان ذخایر
		SHA3	7 افشای لیست شرکت‌های تابعه و ساختار مالکیت و عملکرد مالی
		SHA4	5 افشای برنامه‌های آتی سرمایه‌گذاری
		SHA5	9 افشای ظرفیت اتکایی
		SHA6	12 افشای نسبت توانگری مالی
		SHA7	5 افشای جزئیات حقوق و مزایای مدیرعامل
		SHA8	6 افشای زبان انباشته و مطالبات لاوصول
کیفیت افشا		SHE1	7 کیفیت گزارشات سالانه که دربردارنده عملکرد مالی موقعیت رقابتی، ریسک‌های عملیاتی و سایر موضوعات مالی باشد
		SHE2	4 داشتن وب‌گاه انگلیسی زبان با اطلاعات به روز (حداکثر با یک روز تأخیر)
		SHE3	6 اختصاص بخشی از گزارش هیأت مدیره به مجمع در خصوص عملکرد شرکت در پیاده‌سازی اصول حاکمیت شرکتی
		SHE4	5 گزارش هیأت مدیره به مجمع در مورد ساختار کنترل‌های داخلی
		SHE5	7 به روزرسانی آخرین گزارشات مالی شرکت در وب‌گاه سازمان و کانال‌های ارتباطی
مسئولیت اجتماعی و استانداردهای اخلاقی		ZA1	4 راه‌های ارتباطی آسان در خصوص انتقال شکایات و انتقادات بیمه‌گذاران
		ZA2	5 سنجش میزان رضایت زیان‌دیدگان
		ZA3	4 تصریح قانونی خدماتی که شرکت باید به عموم مردم ارائه کنند از سوی دولت
		ZA4	7 پوشش هزینه‌های مربوط به خدمات عمومی فراتر از کسب‌وکار
		ZA5	6 منشور اخلاقی کارکنان (کدهای رفتاری)
		ZA6	7 اصول و مقررات نظارتی مشتری محور

مفاهیم ثانویه	گویه	فراوانی	شمس‌اله سلامی و همکاران	مفاهیم اولیه
رفتاریکسان با ذینفعان	ZA7	6		ارتباط با نهادهای اجتماعی
	ZZ1	5		در دسترس بودن اساسنامه شرکت برای کلیه سهامداران و ذینفعان
	ZZ2	8		دستیابی به موقع همه ذینفعان به گزارشات مالی
	ZZ3	5		حمایت قانونی جبران حقوق تضییع شده ذینفعان
	ZZ4	6		گزارش رضایت ذینفعان به مجمع
	ZZ5	5		شایسته‌سالاری در انتصابات داخلی
	ZZ6	5		تخفیفات گروهی
	ZZ7	7		نماینده منتخب شبکه فروش
مالکیت هدفمند دولت	DH1	5		تخصیص کارای منابع در جهت به حداکثر رساندن ارزش جامعه (مالکیت دولت در راستای نفع عموم مردم)
	DH2	6		سیاست مالکیت مکتوب و مصوب (شامل دلایل مالکیت، نقش دولت در راهبری شرکت و مسئولیت دولت)
	DH3	9		استانداردسازی رویه‌های عملیاتی شرکت‌های دولتی
	DH4	7		فراهم‌سازی شرایط رقابت منصفانه در بخش دولتی و خصوصی
شفافیت مالکیت	DSH1	8		تعریف شفاف اهداف شرکت‌های دولتی (اهداف مالی، سطوح تحمل ریسک و اهداف ساختار سرمایه)
	DSH2	5		وجود نهادی جهت پاسخ‌خواهی از مجمع (شورای نظارت) و پاسخگو به نهادهای نظارتی بالادستی
	DSH3	8		شفاف‌سازی تفکیک وظایف حاکمیتی و مالکانه دولت
	DSH4	5		عدم تبعیض برای شرکت‌های عمومی و برابری در تکالیف قانونی
	DSH5	8		دستورالعمل مصوب نحوه نامزدی، ارزیابی و انتخاب اعضای هیأت مدیره شرکت‌های دولتی
	DSH6	7		پروتکل نحوه برگزاری جلسات مجمع عمومی، شیوه‌نامه پاسخ‌خواهی و نظارت در شرکت‌های دولتی
	DSH7	9		عدم دخالت دولت در مدیریت روزمره شرکت‌های عمومی

منبع: یافته‌های تحقیق

محققان با به‌کارگیری سازه‌های شعوری و اصطلاحات فنی که از پیشینه نظری و تخصصی تحلیل به‌دست آمد، بعد از چند بار رفت و برگشت میان مفاهیم و مقوله‌ها، یک مقوله در اسناد بالادستی و مصاحبه‌ها (که بیش از همه نمایان بود و همه مقوله‌های سطوح بالاتر را به یکدیگر پیوند می‌داد) انتخاب و هنگامی که کفایت نظری حاصل شد، هسته مرکزی حاکمیت شرکتی مطلوب بیمه ایران شکل گرفت.

جدول 3: کدگذاری انتخابی و محوری

کد محوری	کد انتخابی	هسته مرکزی
ساختار و ترکیب هیأت مدیره		
جلسات هیأت مدیره		
ارزیابی عملکرد و پاسخگویی	اثربخشی هیئت مدیره	
حاکمیت داخلی		
مدیریت ریسک و کنترل‌های داخلی		
نظارت خارجی و عملکرد نهاد ناظر	نظارت و مدیریت ریسک	
کفایت افشاء		مدل مطلوب حاکمیت شرکتی شرکت بیمه ایران
کیفیت افشاء	شفافیت و افشای اطلاعات	
مسئولیت اجتماعی و استانداردهای اخلاقی		
رفتاریکسان با ذینفعان	مدیریت ذینفعان	
مالکیت هدفمند دولت		
شفافیت مالکیت	نهاد مالکیت	

برای محاسبه پایایی مصاحبه، از پایایی باز آزمون استفاده شد. بدین ترتیب از میان مصاحبه‌ها، 2 مصاحبه به‌عنوان نمونه انتخاب و هرکدام از آنها در دو فاصله زمانی کوتاه و مشخص دو بار کدگذاری می‌شوند. در هرکدام از مصاحبه‌ها کدهایی که در دو فاصله زمانی با هم مشابه هستند، با نام "توافق" و کدهای غیرمشابه با نام "عدم توافق" مشخص می‌شوند. روش محاسبه پایایی بین کدگذاری‌های انجام گرفته پژوهشگر در دو فاصله زمانی بدین ترتیب است:

$$(1) \quad \text{درصد پایایی باز آزمون} = 100\% \times \frac{\text{تعداد توافقات} \times 2}{\text{تعداد کل کدها}}$$

پایایی بازآزمون مصاحبه‌های انجام گرفته در این پژوهش با استفاده از رابطه بالا 91٪ به‌دست آمد که بیش از 60٪ است. بنابراین، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها تأیید شد.

در ادامه مسیر تحقیق، از روش دلفی استفاده گردید. بدین ترتیب که با مراجعه به نظرات خبرگان و با تعیین میزان همگرایی و اجماع نظر ایشان در قالب تکنیک دلفی، شاخص‌های نهایی پژوهش تهیه شد. در این مرحله، پرسشنامه تهیه شده مشتمل بر 74 سوال مطابق با یافته‌های تحقیق و در طیف 5 گزینه ای لیکرت طراحی شد و به 15 نفر از اعضای جامعه خبرگان ارائه، گردآوری و برای هر یک از شاخص‌ها مجموع امتیازات محاسبه گردید. با محاسبه میانگین سوالات، مشخص شد که هیچ یک از سوالات میانگین پایین‌تر از 3 کسب نکرد و اجماع نظر خبرگان حاصل گردید. بنابراین فرآیند دلفی متوقف و پرسشنامه نهایی شد. برای سنجش انسجام درونی پرسشنامه از آماره آلفای کرونباخ استفاده شد. به این منظور یک نمونه 14 تایی انتخاب و با استفاده از نرم افزار اسپاس، ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه برابر 0/96 به‌دست آمد که نشانگر پایایی مناسب پرسشنامه است. جامعه آماری دوم پژوهش به‌منظور اولویت‌بندی شاخص‌های حاکمیت مطلوب بیمه ایران شامل هیأت مدیره، هیأت عامل و مدیران استانی و روسای کلیه شعب به‌عنوان مدیران میانی شرکت بیمه ایران به تعداد 250 نفر بود که با استفاده از جدول مورگان حجم نمونه مورد نیاز 148 نفر برآورد شد. به این ترتیب تعداد 160 پرسشنامه در بین جامعه مدنظر توزیع و تعداد 152 پرسشنامه برگشت داده شد و مبنای تحقیق قرار گرفت.

سپس داده‌های حاصل از پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده با روش تاپسیس ۱ فازی تجزیه و تحلیل شد که یکی از روش‌های مهم و پرکاربرد جهت رتبه‌بندی عوامل خانواده مدل‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره ۲ است و بر این مفهوم استوار است که گزینه انتخابی، باید کمترین فاصله را با راه‌حل ایده‌آل مثبت (بهترین حالت ممکن) و بیشترین فاصله را با راه‌حل ایده‌آل منفی (بدترین حالت ممکن) داشته باشد. از امتیازات مهم این روش آن است که به‌طور همزمان می‌توان از شاخص‌ها و معیارهای عینی و ذهنی استفاده نمود. این روش معیارهای کمی و کیفی را توانمند در تصمیم‌گیری دخالت می‌دهد. خروجی آن می‌تواند ترتیب اولویت گزینه‌ها را مشخص و این اولویت را به صورت کمی بیان کند (آذر و رجب‌زاده، 1396).

روش تاپسیس دارای پایه ریاضی مناسب است و به همین دلیل بر اکثر روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره برتری دارد. البته برتری دیگری نیز دارد. این که از روش‌های جبرانی است. یعنی وزن تمامی گزینه‌ها و معیارها در تصمیم‌گیری دخالت داده می‌شود و هیچ وزنی در این روش نادیده گرفته نمی‌شود. منطق اصلی استفاده از تکنیک‌های تصمیم‌گیری به‌صورت فازی، تأثیرگذاری عدم قطعیت توأم با تفکرات آدمی در تصمیم‌گیری می‌باشد (عالم تبریز و همکاران، 1388).

در این پژوهش از تکنیک‌های تاپسیس فازی برای تبدیل داده‌های کیفی و عبارات کلامی به داده‌های کمی و اعداد فازی استفاده شد که در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول 4: رابطه اصطلاحات کلامی با مقادیر آن

عبارات کلامی	خیلی زیاد (VH)	زیاد (H)	متوسط (M)	کم (L)	خیلی کم (VL)
مقادیر کلامی	(0.6, 0.8, 1)	(0.4, 0.6, 0.8)	(0.4, 0.6)	(0.2, 0.4)	(0, 0.2)

منبع: یافته‌های تحقیق

1. TOPSIS
2. MCDM

گام اول: فرض کنیم ماتریس تصمیم‌گیری فازی نظر افراد درباره اهمیت عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب به صورت زیر می‌باشد:

$$\tilde{D} = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11} & \tilde{x}_{12} & \dots & \tilde{x}_{1j} & \dots & \tilde{x}_{1n} \\ \tilde{x}_{21} & \tilde{x}_{22} & \dots & \tilde{x}_{2j} & \dots & \tilde{x}_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{x}_{i1} & \tilde{x}_{i2} & \dots & \tilde{x}_{ij} & \dots & \tilde{x}_{in} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{x}_{m1} & \tilde{x}_{m2} & \dots & \tilde{x}_{mj} & \dots & \tilde{x}_{mn} \end{bmatrix} \quad (2)$$

$$\tilde{W} = [\tilde{W}_1 \quad \tilde{W}_2 \quad \dots \quad \tilde{W}_j \quad \dots \quad \tilde{W}_n]$$

در ماتریس بالا: i تعداد مولفه‌های مورد بررسی (m) و j تعداد پاسخ دهنده (n) می‌باشد.

\tilde{x}_{ij} نظر فرد j ام درباره مولفه‌های i ام به صورت اعداد فازی زیر:

$$\tilde{x}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij}) \quad (3)$$

\tilde{W}_j میزان اهمیت نظر هر یک از افراد به صورت عدد فازی زیر:

$$\tilde{w}_j = (w_{j1}, w_{j2}, w_{j3}) \quad (4)$$

گفتنی است در این پژوهش به دلیل یکسان بودن میزان اهمیت نظر افراد درباره متغیرهای حاکمیت شرکتی، \tilde{w}_j برای همه جامعه آماری به صورت زیر تعریف شده است:

$$\tilde{w}_j = (1, 1, 1) \quad \forall j \in n \quad (5)$$

گام دوم: در این مرحله باید ماتریس تصمیم‌گیری فازی نظر افراد به یک ماتریس بی‌مقیاس شده فازی \bar{R} به صورت یکی از فرمول‌های زیر تبدیل شود:

$$\bar{R} = [\bar{r}_{ij}]_{m \times n}$$

$$\bar{r}_{ij} = \left(\frac{a_{ij}}{c_j}, \frac{b_{ij}}{c_j}, \frac{c_{ij}}{c_j} \right) \quad (6)$$

رابطه (7): به طوری که در این فرمول، c_j^* برای هر فرد برابر است با:

$$c_j^* = \max_j C_{ij}$$

$$\bar{r}_{ij} = \left(\frac{a_{ij}}{c_j^*}, \frac{b_{ij}}{c_j^*}, \frac{c_{ij}}{c_j^*} \right) \quad (7)$$

رابطه (8): در این رابطه مقدار \bar{a}_j از فرمول زیر برای هر فرد به دست می‌آید:

$$c_j^* = \max_i a_{ij} \quad (8)$$

گام سوم: ماتریس بی‌مقیاس وزین فازی \tilde{V} ، با فرض بردار \tilde{W}_j به عنوان ورودی ایجاد می‌شود، به طوری که:

$$\tilde{V} = [\tilde{v}_{ij}]_{m \times n}$$

$$\tilde{v}_{ij} = \tilde{r}_{ij} \times \tilde{w}_j \quad i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (9)$$

گام چهارم: ایده‌آل مثبت فازی A^+ و ایده‌آل منفی فازی A^- به صورت زیر برای مولفه‌ها مشخص می‌شوند:

$$A^+ = (\tilde{v}_{1^+}, \tilde{v}_{2^+}, \dots, \tilde{v}_{m^+})$$

$$A^- = (\tilde{v}_{1^-}, \tilde{v}_{2^-}, \dots, \tilde{v}_{n^-})$$

که در این پژوهش از ایده‌آل مثبت فازی و ایده‌آل فازی چن (2000) استفاده شده است:

$$\tilde{v}_j = (1, 1, 1)$$

$$\tilde{v}_i = (0, 0, 0)$$

گام پنجم: اگر A و b دو عدد فازی به صورت زیر باشند، آن گاه فاصله میان آن دو با استفاده از رابطه 10 به دست می‌آید:

$$\tilde{A} = (a_1, b_1, c_1)$$

$$D(A, B) = \frac{\bar{B}=(a_2, b_2, c_2) \bar{B}=(a_2, b_2, c_2)}{\sqrt{(a_1-a_2)^2+(b_1-b_2)^2+(c_1-c_2)^2}} \quad \text{شمس‌اله سلامی و همکاران} \quad (10)$$

با توجه به توضیح بالا در مورد شیوه محاسبه فاصله میان دو عدد فازی، فاصله هر یک از مؤلفه‌ها را از ایده‌آل مثبت و ایده‌آل منفی محاسبه می‌شود:

$$d_i^* = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij} - \tilde{v}_j^*) \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (11)$$

$$d_i^- = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij} - \tilde{v}_j^-) \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (12)$$

گام ششم: نزدیکی نسبی مولفه A_i به ایده‌آل مثبت را به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$CC_i = \frac{d_i^-}{d_i^* + d_i^-} \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (12)$$

گام هفتم: CC_i را به ترتیب نزولی مرتب و بر اساس آن گزینه‌های موجود در مسئله را رتبه‌بندی می‌کنیم.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

توزیع نمونه مورد مطالعه برحسب جنسیت نشان می‌دهد که 34/4 درصد از پاسخ‌دهندگان زن و 65/6 درصد مرد هستند. از نمونه تحقیق 41/9 درصد دارای تحصیلات کارشناسی، 45/8 درصد دارای کارشناسی ارشد و 12/3 درصد دارای مدرک تحصیلی دکتری هستند و بیشترین فراوانی مربوط به اعضای نمونه با مدرک کارشناسی ارشد است. در خصوص مولفه سابقه کاری 17/9 درصد بین 10 تا 15 سال، 22/1 درصد بین 15 تا 20 سال، 33/1 درصد بین 20 تا 25 سال و 26/9 درصد بالاتر از 25 سال می‌باشند و بیشترین فراوانی مربوط به سابقه کاری بین 20 تا 25 سال است. مولفه جایگاه و سمت سازمانی نمونه تحقیق نشان می‌دهد 12/5 درصد معاون شعب، 31/3 درصد مدیر عملیاتی، 41/9 درصد مدیر میانی و 14/3 درصد مدیر ارشد می‌باشند. بنابراین، بیشترین فراوانی مربوط به سمت مدیر میانی می‌باشد.

جدول 5: آمار توصیفی اعضای پنل خبرگان

ویژگی	مشخصه	تعداد	درصد
میزان تحصیلات	دکتری	12	80
	کاندیدای دکتری	3	20
سمت	مدیران عالی شرکت بیمه ایران	7	46/6
	اساتید دانشگاه، مدیران عالی شرکت‌های بیمه خصوصی با سابقه مدیریت در شرکت بیمه ایران و کارشناسان ارشد وزارت امور اقتصادی و دارایی	8	53/4

منبع: یافته‌های تحقیق

آمار استنباطی

از تکنیک تاپسیس فازی برای رتبه‌بندی مولفه‌ها استفاده شد که نتایج در جدول زیر نمایش داده شده است.

نشریه علمی پژوهشنامه بیمه دوره 9، شماره 4، پاییز 1399، شماره پیاپی 34، ص 462-479

جدول 6: نتایج حاصل از رتبه‌بندی شاخص‌ها با استفاده از روش تاپسیس فازی

رتبه	گویه	CCi	رتبه	گویه	CCi
1	AS2	0/9675	38	ZA5	0/7354
2	AS1	0/9585	39	DH1	0/7272
3	AP3	0/9470	40	ZZ2	0/7247
4	NKH2	0/9429	41	DSH4	0/7177
5	ZZ4	0/9389	42	AS6	0/7015
6	DSH5	0/9370	43	AJ3	0/6879
7	DH2	0/9361	44	AH1	0/6831
8	AS3	0/9348	45	AJ2	0/6781
9	AS5	0/9332	46	AH5	0/6740
10	AH3	0/93280	47	NKH6	0/6690
11	DSH3	0/9301	48	SHA7	0/6601
12	AH4	0/9261	49	SHA6	0/6570
13	ND1	0/9089	50	SHE4	0/6482
14	ND8	0/8957	51	DH3	0/6417
15	ND4	0/8890	52	DSH6	0/6247
16	AS4	0/8857	53	DSH1	0/6047
17	AH2	0/8807	54	ZA6	0/5749
18	AP4	0/8763	55	SHE3	0/5713
19	AP5	0/8714	56	ZZ3	0/5655
20	ND2	0/8707	57	NKH4	0/5607
21	AH6	0/8682	58	NKH1	0/5587
22	ND5	0/8627	59	AJ1	0/5438
23	SHA1	0/8609	60	AP1	0/5300
24	SHA5	0/8540	61	ND3	0/4891
25	ZA4	0/8508	62	NKH5	0/4756
26	ZZ5	0/8005	63	SHA4	0/4656
27	DSH7	0/7950	64	ZA3	0/4593
28	DSH2	0/7855	65	ZZ7	0/4476
29	ZZ1	0/7804	66	DH4	0/4222
30	SHA8	0/7750	67	ZA2	0/4190
31	ND7	0/7680	68	ZZ6	0/4157
32	AJ4	0/7642	69	ND6	0/4135
33	AP2	0/7608	70	SHE5	0/4108
34	SHA2	0/7560	71	ZA1	0/4003
35	NKH3	0/7510	72	ZA7	0/3883
36	SHA3	0/7429	73	SHE2	0/3640
37	SHE1	0/7399	74	ZZ8	0/3476

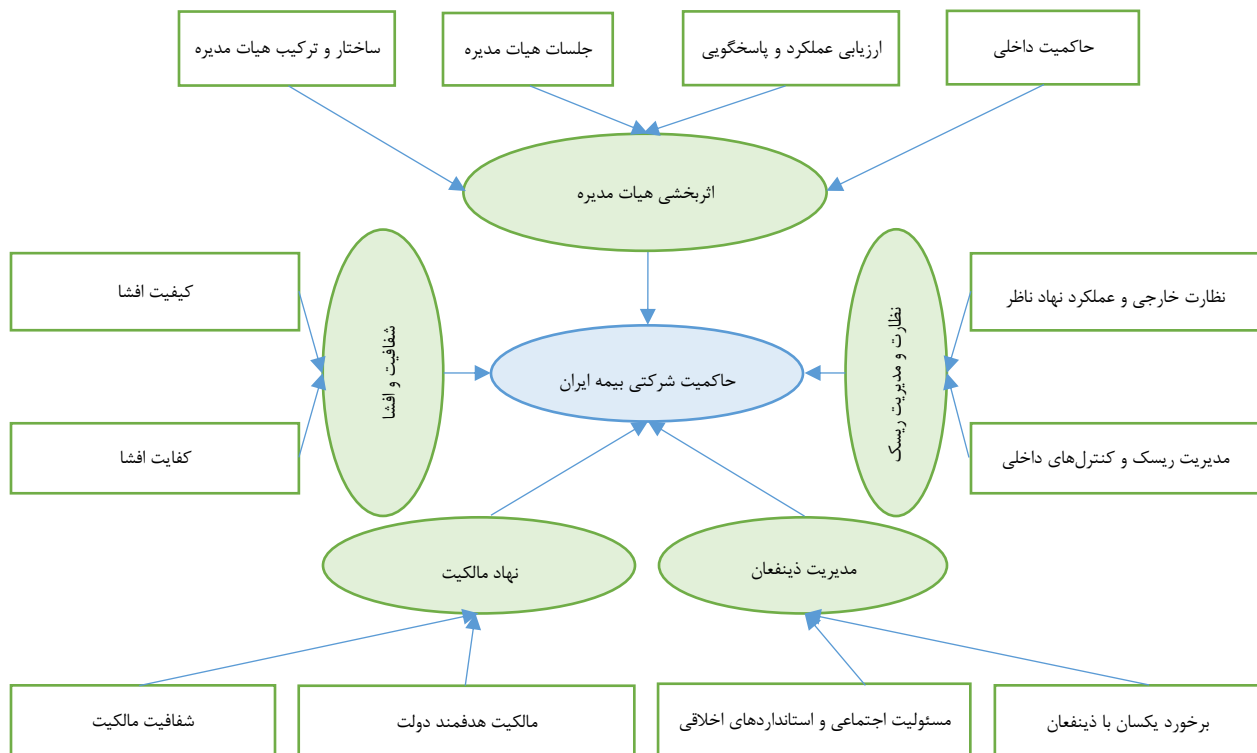
منبع: یافته‌های تحقیق

شناسایی و اولویت بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران

نتایج حاصل از اولویت بندی مولفه های مدل تحقیق نشان داد در بین 10 مولفه اول 6 مولفه مربوط به اثربخشی هیأت مدیره است. مولفه تفکیک نقش رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل رتبه اول، صلاحیت حرفه ای اعضای هیأت مدیره رتبه دوم، مکانیزم پاسخگویی هیأت مدیره به مجمع عمومی رتبه سوم، تفکیک نقش حسابرسی و بازرسی قانونی رتبه چهارم، گزارش رضایت ذی نفعان به مجمع رتبه پنجم را دارد. با این حال می توان ادعا کرد 10 مولفه اول در رتبه بندی اختلاف وزنی اندکی نسبت به هم دارند. در بین 10 مولفه با کمترین وزن ها، 6 مولفه مربوط به مدیریت ذی نفعان است. کمترین رتبه مربوط به نماینده منتخب کارکنان است. داشتن وب گاه انگلیسی زبان در رتبه 73 و ارتباط با نهادهای اجتماعی در رتبه 72 قرار گرفتند.

جمع بندی و پیشنهادها

این تحقیق با هدف شناسایی و اولویت بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران انجام شده است. برای این منظور، در ابتدا عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب با استفاده از تکنیک تحلیل مضمون شناسایی شد و بر اساس آن مدل حاکمیت شرکتی در بیمه ایران از 5 بعد اصلی تشکیل شده است. در اجماع نظر خبرگان از طریق روش دلفی نشان داده شد که ابعاد شناسایی شده، عوامل درونی و بیرونی حاکمیت شرکتی را پوشش می دهند.

شکل 1: مدل نهایی تحقیق

منبع: یافته های تحقیق

مدل به دست آمده با نتایج تحقیق ناصری (1395) در ابعاد ترکیب و ساختار هیأت مدیره، شفافیت، ذی نفعان و کنترل و پاسخگویی و نهاد مالکیت همپوشانی دارد و نشان می دهد این مدل با ابعاد حاکمیت خوب در بخش عمومی (دولتی) هم راستا است. مقایسه ابعاد مدل تحقیق با مدل های بین المللی حاکمیت شرکتی به شرح جدول زیر است.

جدول 7: مقایسه تطبیقی ابعاد مدل تحقیق با مدل‌های معتبر بین‌المللی

ردیف	مدل‌های معتبر جهانی	ابعاد مشترک با مدل تحقیق	ردیف	مدل‌های معتبر جهانی	ابعاد مشترک با مدل تحقیق
1	GGI	اثربخشی هیأت مدیره حسابرسی و ریسک و پاسخگویی خارجی روابط با ذی نفعان	5	OECD	نقش ذینفعان شفافیت و افشای اطلاعات مسئولیت‌های هیئت مدیره
2	CIPFA و IFAC	نظارت داخلی و مدیریت ریسک ارتباط با ذینفعان	6	ASX	ساختار هیئت مدیره اثربخشی هیئت مدیره مشارکت با ذینفعان
3	FTSE	هیأت مدیره نظارت مالکیت حقوق و روش‌های حفاظتی ذینفعان	7	GMI	پاسخگویی هیئت مدیره افشای مالی و کنترل‌های داخلی حقوق ذینفعان
4	GAMMA	اثرات مالکیت شفافیت حسابرسی و مدیریت ریسک اثربخشی هیئت مدیره	8	IIS	ساختار و ترکیب هیئت مدیره حسابرسی و نظارت

منبع: یافته‌های تحقیق

به منظور رتبه‌بندی عناصر مدل از تکنیک تاپسیس فازی استفاده شد. این پژوهش از این حیث با نوآوری ساختار مواجه است که استناد به نتایج آن می‌تواند تأثیرات مفید و مثبتی در راستای تعیین شاخص‌های حاکمیت شرکتی مطلوب بیمه ایران، عاید ذی‌نفعان موضوع نماید. نتایج این تحقیق نشان داد از 10 مولفه با بالاترین رتبه ارزشی، 6 مولفه مربوط به اثربخشی هیأت مدیره است و در بین 10 مولفه با پایین‌ترین رتبه ارزشی، 6 مولفه مربوط به مدیریت ذی‌نفعان است. برطبق نتایج، اثربخشی هیأت مدیره با اهمیت‌ترین و مدیریت ذی‌نفعان کم‌اهمیت‌ترین عوامل در مدل حاکمیت شرکتی شرکت بیمه ایران می‌باشد. نتایج تحقیق کاویانی و همکاران (1397) نشان دادند حاکمیت شرکتی بر کارایی شرکت‌های بیمه تأثیر مستقیم و مثبتی دارد، پس با بهبود حاکمیت شرکتی می‌توان کارایی بیشتری را انتظار داشت. در این تحقیق شاخص تفکیک نقش رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل با عدد 9675/0 بیشترین وزن ارزشی را در بین 74 شاخص داشت. سندا و همکاران (2010) و فاما و جنسن (1983) نشان دادند عدم تفکیک منجر به خدشه‌دار شدن استقلال و سواستفاده از قدرت می‌شود و بر عملکرد شرکت اثر منفی دارد. در تحقیقات دالتون و همکاران (2011)، حنیفه و حدید (2004) و براون و کایلور (2004) نیز این موضوع تأیید شده است. صلاحیت حرفه‌ای اعضای هیأت مدیره دومین شاخص از نظر رتبه وزنی قرار گرفت. در تحقیق پورسید و همکاران (1395)، حجازی و مختاری نژاد (1396)، کاویانی و همکاران (1397)، هو و پتچسولونگ (2010) و بلک و همکاران (2006) اهمیت صلاحیت و اولویت آن در اثربخش بودن هیأت مدیره مشخص شد. در تحقیقات فیلاچیو و همکاران (2018)، روث و همکاران (2016)، تانگ و همکاران (2015) و ناصری (1395) مشخص شد مالکیت نهادی و متمرکز عاملی در کارایی حاکمیت شرکتی است. یکی از ابعاد مدل تحقیق نهاد مالکیت است که شامل مالکیت هدفمند دولت و شفافیت آن می‌باشد و عاملی است که در آیین‌نامه 93 شورای عالی به آن پرداخته نشده و به‌عنوان یکی از ابعاد اصلی حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران شناسایی شد. با توجه به وزن شاخص‌ها حاصل از نتایج مشخص شد، مهم‌ترین بعد حاکمیت مطلوب شرکتی در بیمه ایران اثربخشی هیأت مدیره است. در ایران طبق قانون تجارت، اساسنامه هر شرکت، مبنایی برای شاخص‌های اثربخشی هیأت مدیره است. در شرکت بیمه ایران تعداد اعضای هیأت مدیره مطابق با اصول قانون تجارت است که

بدون در نظر گرفتن مالکیت دولتی و غیردولتی بیمه ایران به 19 شماره و تفاوتی با سایر شرکت‌های فعال در صنعت بیمه کشور ندارد. در بررسی اساسنامه شرکت بیمه ایران مشخص شد، مهم‌ترین مولفه حاصل از نتایج این تحقیق، یعنی تفکیک نقش رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل صورت نگرفته و طبق اساسنامه شرکت بیمه ایران مدیرعامل، رئیس هیأت مدیره می‌باشد. تفکیک نقش بازرس و حسابرس قانونی نیز به عنوان چهارمین مولفه با اهمیت شناسایی شد. در حالی که متولی این دو نقش در شرکت بیمه ایران سازمان حسابرسی کل کشور می‌باشد. با بررسی سند راهبردی شرکت بیمه ایران و مجموعه قوانین داخلی سازمان مشخص شد، در خصوص نحوه انتخاب و انتصاب اعضای هیأت مدیره و فرایند انتصاب مدیرعامل شرکت بیمه ایران پروتکل مشخصی وجود نداشته و این موضوع می‌تواند تضاد منافع را افزایش دهد. در خصوص نحوه ارزیابی عملکرد هیأت عامل و هیأت مدیره نیز دستورالعمل و یا فرایندی تعریف نشده و پروتکل تشکیل جلسات هیأت مدیره و تفکیک دفاتر هیأت مدیره و هیأت عامل نیز در حال حاضر در شرکت بیمه ایران وجود ندارد، در حالی که عوامل مزبور طبق نتایج این تحقیق، منجر به اثربخشی هیأت مدیره خواهد شد و اثربخشی هیأت مدیره مهم‌ترین عامل در حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران است. گزارش رضایت ذی‌نفعان به مجمع به عنوان پنجمین مولفه مهم در حاکمیت شرکتی بیمه ایران شناسایی شد. در حالی که فرایندی نظام‌مند یا اقدامی عملیاتی و الزام گزارش آن به مجمع عمومی در دستور کار شرکت بیمه ایران پیش‌بینی نشده است.

در نهایت، با توجه به اهمیت اثربخشی هیأت مدیره و مولفه‌های تشکیل‌دهنده براساس نتایج این تحقیق، پیشنهاد می‌گردد شرکت بیمه ایران به منظور ارتقای حاکمیت شرکتی مطلوب، تدوین پروتکل برگزاری جلسات هیأت مدیره، تدوین نظام‌نامه ارزیابی عملکرد هیأت مدیره و هیأت عامل، تفکیک دفاتر هیأت مدیره و هیأت عامل در ساختار عملیاتی، برقراری آموزش‌های تخصصی برای اعضای هیأت مدیره و امکان‌سنجی و تدوین نظام عملیاتی جهت پاسخگویی هیأت مدیره به مجمع عمومی و همچنین تعریف مکانیزم پاسخگویی مدیرعامل به هیأت مدیره را در دستور کار قرار دهد. از آنجا که تفکیک نقش رئیس هیأت مدیره و مدیرعامل و تفکیک نقش حسابرس و بازرس قانونی به عنوان اوزان برتر مولفه‌ها شناسایی شد، پیشنهاد می‌گردد امکان‌سنجی تغییر تبصره یک ماده 11 و ماده 16 اساسنامه بیمه ایران مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به رتبه وزنی مولفه گزارش رضایت ذی‌نفعان به مجمع عمومی پیشنهاد می‌گردد با توجه به جایگاه اثرگذار ذی‌نفعان خارجی (بیمه‌گذاران، نمایندگان و کارگزاران، زیان‌دیدگان) مکانیزمی توسط سازمان اتخاذ شود که سنجش رضایت ذی‌نفعان در قالب طبقه‌بندی گروه‌های هدف به شکل سالانه اندازه‌گیری و در اختیار هیأت مدیره قرار گیرد. از آنجا که حاکمیت شرکتی به‌عنوان ابزاری بهینه در حمایت از حقوق سهامداران و ذی‌نفعان در صنعت بیمه جایگاه ویژه‌ای دارد، به محققان پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی به بررسی مدل بهینه حاکمیت شرکتی در شرکت‌های خصوصی بپردازند. تدوین آیین‌نامه نظام جامع راهبرد و حاکمیت شرکتی کلیه شرکت‌های دولتی تحت مطالعات تطبیقی پیشنهاد دیگر تحقیق به پژوهش‌های آتی است. زیرا، یکسان‌سازی و ساماندهی یکپارچه حاکمیت شرکت‌های دولتی که مالک آن دولت می‌باشد در برقراری یک نظام سالم و مطلوب حاکمیت شرکتی موثر خواهد بود.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده‌سازی این مقاله مشارکت کرده‌اند.

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافی وجود ندارد.

تعهد کپی‌رایت

طبق تعهد نویسندگان، حق کپی‌رایست (CC) رعایت شده است.

منابع و ماخذ

آذر، عادل و رجب‌زاده، علی. (1396). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل حاکمیت شرکتی مطلوب در شرکت بیمه ایران. چاپ هفتم. بنویدی، مجید. (1390). لزوم برقراری حاکمیت شرکتی در صنعت بیمه. هجدهمین همایش ملی و چهارمین همایش بین‌المللی بیمه و توسعه، تهران: پژوهشکده بیمه، 8 آذرماه 1390.

پاک مرام، عسگر و لطفی، بهرام. (1397). ارتباط حاکمیت شرکتی با عملکرد مالی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پژوهشنامه بیمه، 31(4): 25-48.

پورسید، بهزاد، حسینی، سیدمحمدرضا و سهرابی، لیلا. (1395). راهکارهای بهبود نظام حاکمیت شرکتی ایران با تأکید بر شاخص حمایت از سهامداران خرد بانک جهانی. پژوهشنامه بازرگانی، 21(81): 57-96.

حجازی، رضوان و مختاری‌نژاد، حمیدرضا. (1396). رابطه ساختار حاکمیت شرکتی با احتمال گزارشگری مالی متقلبانه. حسابداری ارزشی و رفتاری، 17(1): 55-77.

حمیدیان، محسن، نعمتی کشتلی، رضا و مدنی، سیدمجتبی. (1395). بررسی وضعیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دولتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. چهارمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت استراتژیک، تهران، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، 16 آذرماه.

شورورزی، محمدرضا، خلیلی، محسن، سلیمانی، حمید و فروتن، امید. (1394). ارتباط بین حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت بر مبنای رگرسیون فازی. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، 1(32): 121-139.

عالم تبریز، اکبر، رجبی پورمبیدی، علیرضا و زارعیان، محمد. (1388). بررسی کارکرد تاپسیس فازی در بهبود سنجش کارایی شعب بانک‌ها با استفاده از تکنیک DEA. مدیریت صنعتی، 1(3): 99-118.

قلی پور، رحمت‌الله، مشایخی، بیبا و ناصری، امین. (1395). حاکمیت شرکتی در بخش عمومی و نقش آن در اقتصاد مقاومتی. سیاست‌های مالی و اقتصادی، 14(4): 107-130.

کاوایی، میثم، حمیدیان، محسن و بوستانی، سارا. (1397). بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی بر کارایی صنعت بیمه. پژوهشنامه بیمه، 33(3): 23-40.

ناصری، امین. (1395). طراحی چارچوب حاکمیت شرکتی خوب در بنگاه‌های اقتصادی بخش عمومی. رساله دکتری تخصصی مدیریت تکنولوژی، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.

Brown, L.; Claylor, M., (2009). Corporate governance and firm performance. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 32(2): 129-144.

Boubakri, N.; Cosset, J.C.; Guedhami, O., (2003). Postprivatization corporate governance: The role of ownership structure and investor protection. *Journal of Financial Economics*, 76(2): 369-399.

Black, B.S.; Jang, H.; Kim, W., (2006). Does corporate governance predict firms' market values? Evidence from Korea. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 22(2): 366-413.

Dalton, D.; Dalton, C.M., (2011). Trips and tips for negotiation self-defense: Forewarned is forearmed. *Business Horizons*, 54(1): 63-72.

Erickson, J.; Park, Y.; Reising, J.; Shin, H., (2005). Board composition and firm value under concentrated ownership: the Canadian evidence. *Pacific-Basin Finance Journal*, 13(4): 387-410.

Fama, E.F.; Jensen, M.C., (1983). Separation of ownership and control. *Journal of Law and Economics*, 26(3): 301- 325.

Filatotchev, I.; & Poulsen, A.; Bell, R.G., (2019). Corporate governance of a multinational enterprise: Firm, industry and institutional perspectives. *Journal of Corporate Finance*, 57(C): 1-8.

Haniffa, R.; Hudaib, M., (2006). Corporate governance structure and performance of Malaysian listed companies. *Journal of Business Finance & Accounting*, 33(7-8): 1034-1062.

Hsu, W.Y.; Petchsakulwong, P., (2010). The impact of corporate governance on the efficiency performance of the Thai non-life insurance industry. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 35(1): S28-S49.

- Hashi, I., (2004). The legal framework for effective corporate governance: Comparative analysis of provisions on selected transition economies. CASE Network Studies and Analyses 0268, CASE-Center for Social and Economic Research. شمس اله سلامی و همکاران
- Jiraporn, P.; Chatjuthamard, P.; Tong, S.; Kim, Y.S., (2015). Does corporate governance influence corporate risk-taking? Evidence from the Institutional Shareholders Services (ISS). Finance Research Letters, 13(C): 105-112.
- Kaufmann, D.; Kraay, A.; Mastruzzi, M., (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues. Policy Research working paper; no. WPS 5430. World Bank.
- Muth, M.; Donaldson, L., (1998). Stewardship theory and board structure: A contingency approach. Corporate Governance: An International Review, 6(1): 5-28.
- Osborne, S.P., (2006). The new public governance. Public Management Review, 8(3): 377-387.
- Sanda, A.; Mikailu, A.S.; Garba, T., (2010). Corporate governance mechanisms and firm financial performance in Nigeria. Afro-Asian Journal of Finance and Accounting, 2(1): 22-39.
- Tang, H.W.; Chen, A.; Chang, C.C., (2013). Insider trading, accrual abuse, and corporate governance in emerging markets - Evidence from Taiwan. Pac Basin Finance, 24(C): 132–155.